

ЛЕКЦІЯ 8

ТЕХНОЛОГІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

План

1. Спрямованість сучасного педагогічного процесу.
2. Сучасні методи та технології навчання.
3. Навчальні завдання як засіб інноваційної педагогічної діяльності.

Література

1. Іваницький О. І. Педагогічна інноватика як основа формування компонентів педагогічної майстерності майбутніх магістрів спеціальності 014 Середня освіта. Електронний збірник наукових праць ЗОІППО. 2023. №2 (54). URL: https://drive.google.com/file/d/1qyYIM8LjIHKsbjpvvhtx_7ePj_7zv6jO/view.
2. Іваницький О. І. Психолого-педагогічна підготовка як невід'ємна складова процесу формування інтегральної компетентності майбутніх магістрів предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія). *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта та наука крізь виклики сьогодення» (17 - 19 травня 2023 року, м. Запоріжжя).* Електронний збірник наукових праць ЗОІППО. 2023. Вип. 2(54). URL: <https://drive.google.com/file/d/14qOE1XQ0qOrE-xPjA8nndune0hLP5SnZ/view>.
3. Лаппо В. В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2020. 360 с. URL: <https://kikpip.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/94/2021/11/Посібник-Пед.-інноватика.pdf>.
4. Основи педагогічної майстерності : навч.-методич. посіб. / Укл. : Л. І. Ворона. Київ : Вид-во Видавничий дім «АртЕк», 2021. 151 с. URI: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8798/1/2021.pdf>
5. Психологічне забезпечення педагогічної майстерності: навч.-методич. посіб. / І. А. Бурлакова та ін. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 276 с.

1. Спрямованість сучасного педагогічного процесу.

У центрі уваги нової української школи має бути творча особистість, головними якостями якої мають стати духовність, громадянськість, інтелектуальність, конкуренто-спроможність. Тому глобальні завдання націлені на перебудову закладів загальної середньої освіти як структурно, так і якісно. Передумовою успіху будь-якого закладу освіти є визначення мети і прогнозованих результатів освітнього процесу. Закономірно, що в епоху активних змін у педагогічний лексикон міцно увійшло поняття педагогічної технології, алгоритм розвитку якої закладено в основному освітньому

документі – Законі України «Про освіту». Трансформація терміну від «технології в навчанні» до «технології освіти», а потім до «педагогічної технології» відповідає зміні його змісту, що охоплює відповідні періоди розвитку дидактики. На зміну окремим активним формам і методам навчання, які роблять навчальний процес розірваним на частини, приходять цілісні педагогічні технології взагалі і технології навчання зокрема. Поняття «педагогічна технологія» на сучасному етапі має відображувати прийняту в країні систему освіти, її цільову і змістову спрямованість, організаційну структуру. Зміна соціально-економічної ситуації в країні зумовлює необхідність упровадження таких освітніх технологій, які б забезпечили ефективну підготовку учнівської молоді до входження в соціум, адаптацію до існуючих реалій та здатність до активної творчої діяльності. Тому сучасні педагогічні технології мають вибудовуватись на основі чіткого планування, моделювання, структурування, систематизації та мати на меті виховання розвиток компетентної творчої особистості.

2. Сучасні методи та технології навчання.

Більш детально методи навчання ми розглядали під час вивчення дисципліни «Педагогіка та психологія профільної середньої та фахової передвищої освіти».

Згадаємо визначення методів навчання.

Методи навчання – це способи взаємозв'язаної діяльності вчителя і учнів певним чином упорядковані і спрямовані на досягнення поставленої мети освіти.

Класифікація методів навчання за джерелами інформації.

У процесі навчання вчитель різними способами керує процесом пізнання учнів з врахуванням специфіки свого предмету. Методи, які він застосовує, називаються частково методичними.

З точки зору навчання учнів старшої школи розглянемо більш детально деякі з методів навчання за цією класифікацією,

Словесні методи – розповідь, пояснення, бесіда, лекція.

Розповідь. Метод розповіді передбачає усний оповідальний виклад змісту навчального матеріалу. Цей метод застосовується на всіх етапах навчання, змінюється лише характер оповідання, його обсяг, тривалість.. Ефективність зазначеного методу залежить головним чином від уміння вчителя розповідати, дохідливості та доступності інформації, від поєднання його з іншими методами навчання. До розповіді як методу викладу нових знань зазвичай висувається низка педагогічних вимог. Зокрема, розповідь повинна:

- - Містити тільки достовірні факти;
- - Включати достатню кількість яскравих і переконливих прикладів, фактів, які доводять правильність висунутих положень;
- - Мати чітку логіку викладу;
- - Бути емоційною;
- - Викладатися простою і доступною мовою;

- - Відображати елементи особистої оцінки та ставлення вчителя до фактів і подій, які повідомляються.

Пояснення. Це тлумачення закономірностей, істотних властивостей досліджуваного об'єкта, окремих понять, явищ. Пояснення - це монологічна форма викладу. До пояснення найчастіше вдаються при вивченні теоретичного матеріалу різних наук, вирішенні хімічних, фізичних, математичних задач, теорем, розкритті корінних причин і наслідків у явищах природи і суспільного життя. Використання методу пояснення вимагає:

- - Точного і чіткого формулювання задачі, суті проблеми, питання;
- - Послідовного розкриття причинно-наслідкових зв'язків, аргументації і доказів;
- - Використання порівняння, співставлення, аналогії;
- - Залучення яскравих прикладів;
- - Бездоганної логіки викладу.

Пояснення як метод навчання широко використовується в роботі з учнями різних вікових груп, проте у зв'язку з ускладненням навчального матеріалу і зростаючими інтелектуальними можливостями учнів цей метод доцільно використовувати в роботі зі старшими віковими групами.

Бесіда. Це діалогічний метод навчання, при якому вчитель шляхом постановки ретельно продуманої системи питань підводить учнів до розуміння нового матеріалу або перевіряє засвоєння ними вже вивченого. Бесіда відноситься до найбільш старих методів дидактичної роботи. Її майстерно використав Сократ, від імені якого і походить поняття «*сократівська бесіда*». У Середні віки особливо поширеною була так звана *катехізистична (повчальна) бесіда*, суть якої зводилася до відтворення запитань і відповідей за підручником або формулювань вчителя. В даний час подібного роду бесіди не практикуються.

Залежно від конкретних завдань, змісту навчального матеріалу, рівня творчої пізнавальної діяльності учнів, місця розмови в дидактичному процесі виділяють різні **види бесід**: ввідні, або вступні, що організують; бесіди-повідомлення, або формування нових знань (сократичні, евристичні); синтезуючі, систематизуючі або закріплювальні.

→ **Вступна бесіда** має на меті актуалізувати раніше засвоєні знання, сконцентрувати увагу, інтелектуальні, потенційні і реальні можливості учнів для активного залучення їх в майбутню навчально-пізнавальну діяльність для вирішення поставлених перед ними завдань. У ході такої бесіди з'ясовується ступінь розуміння і готовності учнів до нових видів діяльності, пізнання нового.

→ **Бесіда-повідомлення (евристична бесіда)** передбачає включення учня в сам процес активної участі в добуванні нових знань, пошук способів їх отримання, формулювання власних відповідей на поставлені вчителем питання. У ході евристичної бесіди викладач, спираючись на наявні знання і практичний досвід учнів, підводить їх до розуміння і засвоєння нових знань, формулювання правил і висновків. У результаті такої спільної діяльності учні здобувають нові знання шляхом власних зусиль, роздумів.

→ **Синтезуюча (закріплююча) бесіда** націлена на систематизацію вже наявних в учнів теоретичних знань і способів їх застосування у нестандартних ситуаціях, перенесення їх на вирішення нових навчальних та наукових проблем на межпредметной основі.

→ В ході **індивідуальної бесіди** питання можуть бути адресовані одному учневі, під час **фронтальної розмови** - учням всього класу, групи.

→ Одним з різновидів бесіди є **співбесіда**. Вона може проводитися як загалом з класом, так і з окремими групами учнів. Особливо корисно організовувати співбесіду в старших класах, коледжах, вузах, коли учні (студенти) виявляють більше самостійності в судженнях, можуть ставити проблемні питання, висловлювати свою думку з тих чи інших завдань, поставлених викладачем на обговорення.

Успіх проведення бесід багато в чому залежить від правильності постановки питань: вони повинні бути короткими, чіткими, змістовними, сформульованими таким чином, щоб будити думку учня. Не слід формулювати альтернативних питань, які потребують однозначних відповідей типу "так" або "ні". Правильно організована бесіда активізує навчально-пізнавальну діяльність учнів, розвиває їх пам'ять і мову, робить відкритими знання учнів, має велику виховну силу, є гарним діагностичним засобом. Разом з тим метод бесіди не позбавлений недоліків:

- - Він вимагає багато часу;
- - Містить елемент ризику (учень може дати неправильну відповідь, яка сприймається іншими учнями і фіксується в їх пам'яті);
- - Для проведення бесіди необхідний запас знань.

Лекція в 9–12-х класах служить для пояснення важкої та складної теми; її типовими ознаками, перенесеними з вищої школи, є тривалість, запис плану та рекомендованої літератури, уведення та характеристика нових понять, розкриття та деталізація матеріалу, завершальні висновки вчителя, відповіді на запитання.

Основне джерело в перерахованих методах - слово вчителя. Мовна культура вчителя - одна з важливих умов його професіоналізму. «Добре вміє розповідати», «можна заслухатись» - часто говорять учні про вчителів, які досконало володіють методами навчання.

Словесні методи дозволяють в найкоротший термін передати велику за обсягом інформацію, поставити перед учнями проблеми і вказати шляхи їх вирішення. За допомогою слова вчитель може викликати у свідомості дітей яскраві картини минулого, сьогодення і майбутнього людства. Слово активізує уяву, пам'ять, почуття учнів.

Наочні методи - ілюстрація, демонстрація, презентація

Ілюстрація - допоміжний метод при словесному методі, її значення полягає в яскравішому викладенні та показі власної думки. Засоби ілюстрації (картинки, таблиці, моделі, муляжі, малюнки тощо) є нерухомими, вони мають «оживати» в розповіді вчителя. Дидактики не рекомендують вивішувати або виставляти засіб ілюстрації заздалегідь (на початку уроку), щоб не привернути до нього увагу учнів, щоб ілюстрація не була

достроковою до того моменту, коли для вчителя настане час скористатися наочним посібником.

Демонстрація характеризується рухомістю засобу демонстрування: навчальна телепередача або кіно-відеофільм чи його фрагмент; діюча модель, дослід з фізики або хімії; спостереження за погодою (у початковій школі); досліді у шкільній теплиці, робота на пришкільних ділянках.

Презентація - це підготовлене професійно спрямоване монологічне висловлювання, об'єднане конкретним завданням і ситуативними умовами, яке базується на результатах розгляду певної проблеми, має чітке логіко-композиційне оформлення і націлене на ефективне інформування, мотивування або переконання певної аудиторії з урахуванням її основних культурологічних та соціально-демографічних характеристик.

Останнім часом значне поширення отримала **комп'ютерна презентація**. У наукових розвідках вітчизняних дослідників термін «презентація» нерідко ототожнюється з комп'ютерною презентацією. До речі, в іноземній науково-методичній літературі з метою уникнення такого ототожнення часто вживається термін «усна презентація» (oral presentation). Крім того, у низці науково-методичних статей спостерігається певне нерозрізнення термінів «презентація», «публічний виступ», «промова».

Практичні методи: досліді, вправи, навчальна праця. Лабораторні та практичні роботи, твори, реферати учнів

Ці методи не несуть нової навчально-пізнавальної інформації, а служать лише для закріплення, формування практичних умінь при застосуванні раніше набутих знань. Більшість дітей активніше сприймають практичні методи, ніж словесні.

Узгоджене поєднання вчителем у своїй практичній діяльності сучасних методів, форм і засобів навчання становить технологію навчання.

Основні методологічні вимоги до проектування педагогічних технологій в умовах нової української школи: концептуальність (існування концептуальної бази, яка має включати філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітніх цілей); системність (мета, чітка процесуальність, взаємозв'язок, цілісність); керованість (цілі, мета, планування, етапність, зворотний зв'язок); цілісність (наявність усіх обов'язкових елементів); інноваційність (мають містити нові досягнення педагогічної науки і практики); відтворюваність (алгоритмічність, прозорість, доступність, структурованість); ефективність (результативність, оптимальність, гарантія досягнення певного стандарту навчання); конкурентноздатність у сучасних умовах

Інноваційні педагогічні технології як процес - це цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів. У значенні продукту діяльності визначимо інновацію як оригінальні, новаторські способи та прийоми педагогічних дій і новітні засоби.

Інноваційні технології навчання покликані змінити і замінити традиційну систему навчання.

Серед головних недоліків традиційної системи навчання називають: авторитарний стиль керівництва; домінування пояснювально-ілюстративного типу навчання і репродуктивної діяльності учнів; перевагу фронтальної роботи, обмеженість діалогічного спілкування; породжені цими факторами невміння і небажання дітей учитися; відсутність у них поцінування освіти, самоосвіти (саморозвитку).

Інноваційні технології навчання повинні ґрунтуватися на компетентнісному підході. Проте компетентності складно формувати, а складніше вимірювати, але без цього якісна шкільна освіта у XXI столітті неможлива. Забезпечити реалізацію цих вимог повинна особистісно-орієнтована освіта.

Особистісно-орієнтована освіта базується на таких засадах:

- дитина в школі - повноцінна особистість;
- метою освіти є становлення особистості;
- педагогічні відносини базуються на принципах гуманізації і демократизації;
- учень є суб'єктом навчальної діяльності;
- талановитою є кожна дитина;
- в основі навчання лежить позитивна Я-концепція особистості;
- навчання на основі успіху, відмова від примушування.

Таким чином, можемо виділити спільні ознаки методик і технологій, які забезпечують реалізацію принципів особистісно-орієнтованої освіти:

- 1) своєю метою вони проголошують розвиток та саморозвиток учня з урахуванням його здібностей, нахилів, інтересів, ціннісних орієнтацій і суб'єктного досвіду;
- 2) створюються умови для реалізації та самореалізації особистості;
- 3) забезпечується суб'єктність учня за рахунок можливості впливу на хід діяльності (вибір змісту, засобів, методів, форм навчання);
- 4) навчання будується на принципах варіативності;
- 5) кінцевим продуктом є не лише здобуття знань, вироблення умінь і навичок, а й формування компетентностей.

В якості прикладу інноваційної технології навчання розглянемо технологію перевернутого уроку.

Технологія перевернутого уроку (урок догори дригом)

Ідея «перевернутого» навчання з'явилася в США. Засновниками цієї технології вважаються Джонатан Бергман та Аарон Семс – саме вони придумали термін та випробували цю технологію навчання в 2007 році. У 2012 році була видана книга «Flip your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day», у якій американські педагоги виклали історію виникнення та основні принципи роботи при застосуванні описаної технології. Суть цієї технології зводиться до заміни традиційної схеми навчання «теорія в аудиторії – практичні завдання – домашнє завдання» на схему «домашнє освоєння теоретичних відомостей, представлених у вигляді

динамічного відео – практична робота викладача зі студентами і – домашнє освоєння теоретичних відомостей наступного заняття». Слід зауважити, що термін «динамічне відео» означає представлення саме процесу викладання теоретичного матеріалу (іншими словами, так, як його викладає педагог на занятті), на відміну, наприклад, від досить популярних представлень його у вигляді традиційних презентацій, які є послідовним набором статичних кадрів. Проте звичні мультимедійні презентації, збережені в режимі демонстрації, можуть бути використані в якості динамічного відео. Технологічна схема навчального процесу з використанням «перевернутого» навчання має свої особливості.

Для успішного застосування технології «перевернутого» навчання варто звернути особливу увагу на такі позиції:

- ❖ матеріал відео-лекції потрібно максимально адаптувати та викласти в доступній формі;

- ❖ оптимальна тривалість відео-лекції складає 5-10 хвилин;

- ❖ теоретичний матеріал та завдання, які виконуються в аудиторії, мають бути тісно пов'язані, щоб учні розуміли модель навчання та були мотивованими для підготовки до занять;

- ❖ після уроку варто поставити кілька запитань, на які ще раз звернуть увагу учнів на основні для запам'ятовування моменти. Переглядати відео можна й вдома, і у школі на самотійній роботі. Учні не відчують тиску, працюють у власному темпі, у комфортних умовах у зручний для них час. Це дає відчутні переваги: зникає проблема відсутності на заняттях в силу різних причин під час пояснення ключових тем;

- ❖ учні працюють, ураховуючи свій біологічний ритм.

Застосування цієї педагогічної технології сприяє більш усвідомленому засвоєнню матеріалу, оскільки кожен учень самостійно обирає кількість переглядів відео-фрагменту. Учні, які мають певні прогалини в знаннях, можуть скористатися або допомогою викладача чи порадами однокласників (через блоги, електронну пошту тощо), або пошуковими сервісами, або іншими онлайн-ресурсами. Крім того, у процесі вивчення матеріалу учні записують питання, які опрацьовують з викладачем індивідуально. Таким чином, у більшості частини групи не виникатимуть проблеми із засвоєнням матеріалу й заняття можна буде проводити в інтерактивній формі, виконуючи більшу кількість практичних завдань, оскільки всі учні можуть брати активну участь у навчальній діяльності, а не залишатися пасивними через страх помилитись. Вчитель, застосовуючи цю технологію навчання:

- ❖ працює з кожним учнем індивідуально, здійснюючи диференційований підхід;

- ❖ легко визначає учнів, які порівняно легко засвоюють навчальний матеріал;

- ❖ визначає проблемні питання в тісній співпраці з учнями;

- ❖ має більше часу для надання допомоги та пояснення важких для розуміння теоретичних засад;

- ❖ створює умови для інтерактивного навчання.

Особливість «перевернутого» навчання полягає саме в тому, щоб не перевіряти теоретичні знання учнів, проводячи опитування, а використовувати отриману ними інформацію для розв'язання навчальних завдань і розуміння практичного застосування. Заняття проходять динамічно, оскільки всі учні вже знають матеріал та намагаються максимально використати свої знання, вони почуваються впевнено та виявляють ініціативу. Існує думка, що технологія «перевернутого» навчання – це своєрідний спосіб замінити викладача, мінімізувати його роль. При організації такого виду роботи значення викладача суттєво зростає, хоча він і відіграє, в основному, роль спостерігача та консультанта. Від педагога залежить робота всієї групи: координація навчальної діяльності та розуміння навчального матеріалу через добір відповідних завдань. Викладач заохочує учнів, виправляє помилки. Найважливішою ж функцією є показати, як правильно застосовувати знання, розв'язувати певні питання. Таким чином моделюються навчальні навички, необхідні для успішної соціалізації в сучасному суспільстві. Як і усі інші методи та прийоми навчальної діяльності, «перевернуте» навчання варто застосовувати відповідно до принципу доцільності, тобто поєднувати в своїй практиці як традиційну систему навчання, так і використовувати новітню технологію. Власне тільки від викладача залежить, як часто він використовуватиме такий спосіб організації навчальних занять, які теми потрібно пояснювати в аудиторії, а які – опосередковано, а які (достатньо легкі для сприйняття) запропонувати в якості проектної роботи тощо. Таким чином можна запобігти пасивному сприйманню інформації учнями, натомість навчати їх знаходити, добирати необхідну інформацію серед її розмаїття. Крім уже зазначених переваг, технологія «перевернутого» навчання має певні недоліки:

- ❖ викладачу потрібно додатково готуватися, оскільки створення лекції вимагає певних зусиль та знань; –пряме пояснення вимагає менше зусиль від студентів, ніж опосередковане, тому деякі з них не переглядають лекції повністю, покладаючись на додаткові пояснення лектора;

- ❖ завдання для опрацювання на занятті повинні мати репродуктивний, а також розвивальний та творчий характер, щоб досягти справді гарного результату.

Отже, технологія «перевернутого» навчання дає змогу розвивати ключові компетентності учнів на уроках, а також дозволяє істотно покращити показники успішності. На таких заняттях запроваджуються елементи педагогіки співробітництва: викладач постає в ролі колеги й консультанта. Учні опановують навчальний матеріал значною мірою за допомогою самонавчання, що сприяє розвитку пізнавальної активності та самостійності.

3. Навчальні завдання як засіб інноваційної педагогічної діяльності.

Педагогічна діяльність вимагає розумного поєднання технологічності і творчості у навчанні. Технологічність припускає оволодіння певними прийомами, процедурами, операціями, а творчий підхід дозволяє наблизити, адаптувати технологію до конкретних умов навчання. Кожна педагогічна технологія трансформується через особистість учителя, його кваліфікацію, рівень розвитку педагогічної майстерності і педагогічної творчості.

Учитель може досягти успіху у розв'язанні складних педагогічних завдань, якщо він працює на творчому рівні, а з його педагогічних дій можна скласти алгоритм, який може бути ефективно використаний іншими вчителям у подібних ситуаціях.

Будь-яка педагогічна технологія не виключає і не обмежує творчості, тому що її розробка і застосування вимагає найвищої творчої активності вчителя.

Будь-яка практична діяльність реалізується лише через конкретні дії людини, що можна охарактеризувати як процес досягнення конкретного результату. Педагогічна дія є елементом педагогічної діяльності, її структурною одиницею. В процесі реалізації дія перетворюється в операцію і розглядається як заздалегідь спланований чи імпровізований вчинок учителя в процесі розв'язання педагогічної задачі.

Оволодіння педагогічною дією призводить до опанування всією системою педагогічної діяльності. Характер педагогічних дій визначає стратегія, яку можна охарактеризувати як загальну систему дій, загальний план досягнення вчителем педагогічної мети. Саме педагогічна стратегія визначає характер педагогічних дій, що реалізовує вчитель-вихователь, впливаючи на учнів. Система послідовних дій, що сприяють реалізації стратегії, досягненню мети, називається тактикою. Отже, одну й ту саму стратегію можна реалізувати в різних тактиках.

Педагогічна дія є одиницею взаємодії вчителя і учнів, що обумовлює їх позитивні відношення. У цьому аспекті слушною є думка С. Рубінштейна, що кожна предметна дія, навіть суто технічна, має розглядатися як особистісний вчинок, як моральне діяння. Методологією педагогічної дії є професійні моральні норми. Як зазначав С. У. Гончаренко, у виховній дії треба враховувати природу вихованця, а також, щоб і вихованець ясно розумів доцільність дій вихователя. Учений звертав увагу на те, що будь-яка необґрунтована виховна дія має характер випадковості і відбувається під впливом почуттів, а тому є психологічно грубою.

Педагогічні дії здійснюються різними способами, наприклад, за допомогою власного психофізичного апарату вчителя: голосом, мімікою, пластикою, жестами, позою. Дії педагога відбуваються в його мові, судженнях і часто вихованці повторюють дії вчителя, навчаються на них. Побудова педагогічних дій залежить від *індивідуальності вчителя*, системи його цінностей, які розглядаються науковцями як елемент структури особистості, чинник детермінації і регулювання її мотивації та дій. Саме тому педагогічна дія демонструє особистісне, ціннісне відношення вчителя до учнів. Основними принципами реалізації педагогічних дій є педагогічний

оптимізм, повага до вихованця, розуміння душевного стану учнів, урахування зовнішніх і внутрішніх мотивів їх поведінки, зацікавленість вчителя в долі учнів.

На думку І. А. Зязюна, педагогічна дія не лише наука, а й мистецтво, саме тому педагогічний процес вимагає своєрідної «магії» педагогічного впливу.

Порівнюючи акторську і педагогічну дію вчений пише: «Якщо акторська дія зумовлена літературним доробком драматурга, режисера, художника і самим актором, то педагогічна зумовлена життєвими потребами освіти і виховання особистості, а отже, й законами педагогічного впливу, що дають значний простір для імпровізації. Але й педагогічна, й акторська дії можливі лише за умови публічного виконання, де мають місце наслідування, перенесення, співпереживання, тому педагог для досягнення успіху повинен бути одноосібним талановитим і драматургом, і літератором, і виконавцем».

Отже, педагогічна дія є головним засобом розв'язання педагогічних задач і характеризується як вольовий акт поведінки людини, спрямованої до певної мети. Дія являє собою єдність фізичного та психічного компонентів, внутрішньої і зовнішньої поведінки особистості і вимагає концентрації усіх інтелектуальних, фізичних та психічних сил людини. Педагогічна дія потребує від учителя оперування професійними знаннями, на основі яких він виробляє власні практичні рішення, реалізуючи певну мету і задачу як мету в певних умовах. Педагогічна мета поділяється на загальну для усіх учителів та індивідуальну. За етапністю — мета може бути специфічною для різних навчальних предметів, а за оперативністю — конкретною.

Педагогічну ситуацію можна визначити як об'єктивний стан конкретної педагогічної системи за певний проміжок часу. Під педагогічною системою розуміють об'єднання людей, спеціально створене для здійснення цілей виховання. Як реальні обставини у навчальній групі в складній системі стосунків і взаємостосунків учнів, що необхідно враховувати при прийнятті рішення про способи впливу на них.

Іншими словами, *педагогічною ситуацією* можна назвати сукупність умов, в яких учитель ставить мету і приймає педагогічне рішення. Педагогічні ситуації можуть бути різноманітними: запланованими (спеціально змодельованими і організованими вчителем); спонтанними, несподіваними (незалежними від вчителя); за характером взаємодії (узгодженими, спокійними та конфліктні); за часом (епізодичними та довготривалими); за типом (стандартними та оригінальними).

Окрема конкретна педагогічна ситуація не може розглядатися автономно, без зв'язку із загальною системою роботи вчителя, цілісним навчально-виховним процесом, іншими педагогічними ситуаціями.

Кожна педагогічна ситуація має власну передісторію, подальший розвиток і пов'язана із низкою подій, що передували даній педагогічній ситуації. Вони впливають на подальші результати роботи вчителя і учнів, а також на соціально-психологічний клімат у колективі та міжособистісні відносини.

Складовими педагогічної ситуації є задача, учасники, умови, етапи її розв'язання. У педагогічних ситуаціях виникають педагогічні задачі.

Величезну кількість педагогічних задач вирішує учитель у навчально-виховному процесі, тому не випадково професійна діяльність педагога розглядається як один із видів практичного мистецтва, що знаходить своє відображення в тому, як учитель розв'язує педагогічні задачі, що виникають.

Вирішити педагогічну задачу — означає дати оцінку певному факту, розкрити мотиви поведінки вихователя або вихованця, знайти вихід з тієї чи іншої психологічної ситуації, знайти найбільш правильний підхід до вирішення педагогічної проблеми.

Слід зауважити, що дослідники зазначеної проблеми вважають, що в педагогічній діяльності будь-яка задача є проблемною, тому що навіть у типовій ситуації, яка не вимагає значного аналітичного мислення, рішення, яке приймає вчитель, не завжди має гарантований успіх. Ступінь проблемності педагогічних задач для вчителя обумовлена також об'єктивною складністю педагогічної ситуації (глибокий, заплутаний конфлікт, педагогічно занедбані учні, гострі протиріччя у відносинах між ними та ін.) і рівнем професійного розвитку вчителя (сформованістю якостей, професійних знань, педагогічних умінь та навичок, педагогічного досвіду).

Отже, педагогічна задача — це результат усвідомлення суб'єктом виховання необхідності розробки системи професійних дій і прийняття їх до виконання. Усвідомлення педагогічної задачі відбувається за допомогою аналізу конкретних умов, що виникли у відповідній педагогічній ситуації і сприяють виявленню проблеми. Проблемність педагогічної ситуації обґрунтовується тим, що вона ставить перед учителем теоретичні і практичні питання (проблеми) різноманітної складності у зв'язку із пошуком інформації для прийняття педагогічних рішень і планування педагогічних дій. Саме тому педагогічні задачі, що виникають у практиці роботи вчителя, мають той чи інший рівень проблемності.